Iztok Sitar
Sumatra izpod domače odeje

Katarina Šeme:
Sumatra – Leto na tropskem otoku
VigeVageKnjige,
Ljubljana 2022

172

Pred dvajsetimi leti je stripovski svet presenetila snežna odeja iz ameriškega Wisconsina, ki se je leta 2006 spustila tudi nad Slovenijo. Takrat je namreč pri Mladinski knjigi izšel prevod prelomnega avtobiografskega stripa *Blankets* Craiga Thompsona (1973), mladega striparja iz wisconsinske divjine, zatohlega in zaostalega predela bogu za hrbtom. Pravzaprav bogu pred nosom, saj je Craigova družina fundamentalistično verna, kar mu vsekakor na olajšuje položaja, zlasti kar se tiče njegove prihodnosti. Vaški župnik bi ga rad poslal v semenišče, Craig pa bi raje risal, kot pa vsak večer prebiral Sveto pismo, kar sodi med vsakodnevna domača opravila. Poleg tega ima še mlajšega brata, s katerim si mora deliti posteljo, čeprav bi se veliko raje stiskal pod odejo z Raino, prikupno punco, ki jo je spoznal na »cerkvenem zimovanju« med božičnimi počitnicami. Ljubezenska zgodba, ki je brezmadežno bela kot snežna odeja, se izmenjuje s spomini na otroštvo in razmišljanji o veri, in bolj ko sneg proti koncu stripa kopni, bolj izginja tudi Craigova vera. Da večne ljubezni, ki sta si jo prisegla, sploh ne omenjam. Zime ni več in na koncu Craigu ostane samo še odeja, ki mu jo je Raina sešila iz različnih živobarvnih krpic v obliki stripa. In strip *Odeje*. V katerem se, kot je duhovito zapisal Max Modic, na skorajda šeststo straneh ne zgodi tako rekoč nič, čeprav vsak kader diha s polnimi pljuči avtorske svobode. In ravno ta z močno in živo linijo sproščena in svobodna risba gibkih in dinamičnih figur v različnih položajih, ki se sugestivno prepletajo z ornamentiko ozadja in so hkrati v popolni simbiozi z besedilom, je največja odlika Thompsonovega stripa. *Odeje* so eden od temeljev avtobiografskega stripa

in nasploh eno najboljših del devete umetnosti novega stoletja.

Katarina Šeme (1993) je dvajset let mlajša od Thompsona, in slabih dvajset let po *Odejah* smo s *Sumatro* tudi v Sloveniji dobili pristen avtobiografski strip. V *Sumatri* sicer ni zime in mraza, je pa toliko bolj vroče, kar je simbolično prikazano že z naslovnico v topli oranžni barvi, medtem ko pri *Odejah* prevladujejo hladni modri odtenki. Obe naslovni ilustraciji se nadaljujeta tudi na hrbtni in zadnji strani ter zavihkih (na katerih sta kratka zapisa o delu in avtorju), s čimer nam poleg enakega knjižnega formata (ki ga je s stripom *Contract with God* leta 1978 populariziral Will Eisner) še bolj približa sorodnost del. Prav tako sta obe zgodbi razdeljeni na poglavja, *Odeje* jih imajo devet, *Sumatra* pa šest, saj je delo Katerine Šeme pol tanjše. Še vedno pa obsega debelih 280 strani, kar je za slovenske razmere, sploh pa za prvenec, naravnost fascinantno. Kratki naslovi poglavij nam že v eni besedi nakažejo vsebino pričujočega razdelka: »Pogodba«, »Fascinacija«, »Prilagajanje«, »Upor«, »Čez Sumatro« in na koncu »Frustracija«, ki pa bi bila povsem lahko tudi na samem začetku študijske avanture.

Avtorica se je namreč prijavila za enoletno štipendijo za študij tradicionalne umetnosti in kulture v kulturni prestolnici Indonezije, Yogyakarti, dobila pa jo je na drugi univerzi, v drugem mestu in na čisto drugem otoku. Morala se je odločiti, ali si še vedno želi preživeti celo leto v popolnoma neznanem kraju bogu za hrbtom, katerega ime komajda lahko izgovoriš: Padangpanjangu. (Vsekakor se je odločila pravilno, sicer danes ne bi brali tega stripa.) Drugi šok je doživela na zbirnem mestu

v Džakarti, kjer so morali vsi štipendisti podpisati pogodbo, ki je prej seveda sploh nihče ni omenjal. Pogodba je bila v resnici seznam prepovedi v državi (Sumatra je večinsko muslimanski otok, na skrajnem severozahodu velja celo šeriatsko pravo): prepovedani so pitje alkohola, obiski oseb nasprotnega spola v stanovanju, ljubezenski zmenki, držanje za roke in poljubljanje (skoraj tako kot pri Craigu, ko pride na obisk k Raini), vožnja z javnimi avtobusi, še posebno pa motorji, ki so tam najpogostejše osebno prevozno sredstvo, zaradi česar je še pred odhodom doma naredila motoristični izpit. Frustracija ob sklenitvi pogodbe je zelo dobro prikazala na treh zaporednih straneh, pri čemer je na levi vedno prisotna protagonistka s papirjem v roki, ki z nejevero, začudenostjo in jezo bere prepovedi, na desni pa simbolično spremljamo njeno razpoloženje v podobi vedno bolj hirajočega goloba, dokler ga na koncu ne požre mačka. Tudi sama stilizirana risba glavne junakinje z močno in živo linijo po Thompsonovem vzoru je izvrstna, medtem ko je na prejšnji strani portret indonezijske agentke v podobni pozi narisan anatomsko slabo in naivno.

Pričujoča bipolarnost risbe nas spremlja skozi celoten strip, in prav škoda je, da se avtorica ni bolj potrudila za stilsko enotnost, kakršno vidimo denimo v drugem poglavju pri čudovitih pejsažih na poti proti Padangpanjangu ali ob prvi nočitvi v novem domu, ko jo že navsezgodaj prebudi kričanje k molitvi. Punce in fantje na študiju živijo v ločenih (precej špartansko opremljenih) hišah, vendar ima tovrstna segregacija, ki naj bi zaščitila ženske, pri domačinih ravno nasproten vpliv, saj imajo moški zahodnjakinje za lahka dekleta in iščejo vsakršno priložnost za telesni stik z

njimi, od naključnih mimoidočih do državnih uradnikov. Katarina počasi spoznava njihove navade in običaje, poleg tega pa se v prostem času intenzivno uči še njihovega jezika. Pri tem ji pomaga tudi prijazni mladi domačin Budi (ki ga v zameno uči angleščino), kar ji je vsekakor v podporo pri prilagajanju v tuji deželi.

»Prilagajanje«, kot je naslov tretjega poglavja, poteka dvostransko, najprej se skušajo sostanovalke, zbrane z vseh vetrov in kontinentov, prilagoditi sobivanju, pri čemer pride včasih do humornih situacij, po drugi pa se skušajo vpeti v indonezijski način življenja in njihovo kulturo. In če se je s fanti navadno težko pogovarjati o čemerkoli, saj je to zanje zgolj spolna predigra, pa punce o spolnosti in svojih telesih vedo samo toliko, kolikor piše v Koranu. Se pravi – nič. Avtorica v strip subtilno vplete različne anekdote, denimo o pranju higienskih vložkov in črni magiji, kar na prvi pogled nima prav nič skupnega, vendar oboje izvira iz »zanimive mešanice islama in vraževerstva«. Likovno in grafično najboljše strani v poglavju so ravno tiste, povezane s slednjim dogodkom, kjer avtorica ne uporablja okvirjev, temveč so figure sproščeno upodobljene po celotni strani in slike nevsiljivo prehajajo druga v drugo. Zelo dobro je narisan tudi pogovor z Ivano, češko prijateljico, s katero preživi največ časa, kjer so v prvih planih portreti protagonistk in obrazna mimika, kakor hitro pa se na naslednji strani pojavijo dopasne figure z govorico rok, pa je risba slabša. In v celotnem stripu dobro risbo teles nemalokrat pokvarijo ravno diletantsko narisane roke.

Likovno najbolj uravnoteženo in sploh najboljše je četrto poglavje, »Upor«, v katerem z Ivano prekršita pogodbo, kupita

motor in se z vetrom v laseh (in čelado na glavi!) zapodita po luknjastih cestah Zahodne Sumatre. Vsaka zase se kar hitro ovesta, da druga drugi ne predstavljata idealne sopotnice in da bodo njuni izleti sestavljeni iz kompromisov, vendar je kljub vsem razlikam veliko varneje potovati v dvoje. Seveda pa človek nikoli ne ve, od kod lahko pride nevarnost, in tako po nekaj mesecih v Padangpanjangu Katarina zboli. Začne se s slabostjo, nadaljuje z drisko in stopnjuje z visoko vročino. Ker pa je vsaka stvar za nekaj dobra, bolezen da ravno najlepše strani stripa. Dobro risbo z dobrimi postavitvami figure v prostoru in dobrim kadriranjem obogati s sivinami, ki prizoru v kopalnici, v katerem pade po tleh in obleži na ploščicah, dodajo temačno in srhljivo atmosfero v slogu grozljivk, kar še povečuje napetost zgodbe. Škoda je samo, da avtorica dvostranskega padca ne prikaže z zrcalno sliko v logičnem zaporedju, se pravi da bi najprej stala in potem padla, s čimer bi bil kopalniški insert še boljši. Ob koncu poglavja protagonistko pred semestrskimi počitnicami obišče fant Matjaž, in prizor srečanja v treh slikah, ki je popoln kontrast prejšnjemu, je kot iz Thompsonove ljubezenske zgodbe, čeprav je linija bolj čista, takšna, kakršno denimo lahko vidimo pri Frederiku Peetersu ali Reinhardu Kleistu (oba lahko najdemo tudi v knjižni zbirki VigeVageKnjige), s katerima jo povezuje podobno živ in sproščen slog risanja.

Katarina z Matjažem prekrši še eno pravilo (sicer pa so pravila za to, da se kršijo), namreč prepoved obiskov nasprotnega spola v hiši, vendar je prizor v postelji narisan tako nedolžno (podobno kot pri Craigu in Raini), da bi še indonezijska agentka zamižala na eno

oko, če bi ga slučajno videla. Ko zjutraj vstaneta in gresta ven, hoče Katarina fanta prijeti za roko, vendar jo še v istem hipu nagonsko odmakne. Takrat spozna, da je, »ne da bi zares vedela, kdaj«, prevzela družbena pravila, ki so se ji še pred kratkim zdela neumna in nazadnjaška, kar jo močno pretrese. V petem poglavju se potem odpravita z motorjem »Čez Sumatro«, da bi videla še druge znamenitosti tropskega otoka ter vsaj malce ubežala družbenim normam v zatohlem matičnem mestu in zadihala s polnimi pljuči. Pokrajina, po kateri se vozita in ki jo raziskujeta, je z ekspresivnimi potezami čopiča različnih debelin in iz različnih zornih kotov narisana tako doživeto, da bi skorajda lahko, tako kot v primeru stripa Edmonda Baudoina *Le chemin de Saint-Jean* (2002), kjer je v ospredju romarska pot, ljudje pa so večinoma zgolj dekorativni dodatek, nastopala povsem samostojno. Avtorica v potopisna doživetja vključi tudi nekaj povsem didaktičnih podatkov o nekaterih naravnih znamenitostih in gospodarstvu, ki pa žal malce razbijajo tok zgodbe. Po drugi strani pa sta ob ogledu raznovrstnih pejsažev v zgodbi pronicljivo prikazana tudi dva velika genocidna zločina iz indonezijske polpretekle zgodovine, množični pokol komunistov v šestdesetih letih ter izsekavanje tropskega pragozda v drugi polovici prejšnjega stoletja, s katerim so uničili več kot 70 % nedotaknjenih gozdov in pobili na tisoče živali, ob čemer postane človek popolnoma frustriran.

»Frustracija« je tudi naslov zaključnega poglavja, ki ga odpira živahno narisana risba glavne junakinje v različnih položajih, s katerimi avtorica čustveno ponazarja turobno razpoloženje po vrnitvi v Padangpanjang in Matjaževem odhodu nazaj domov. Šeme

povsem iskreno in brez olepševanja – kot se za avtobiografski strip tudi spodobi – opisuje svoje zdravstveno stanje, od driske, ki jo ima od petega poglavja naprej, do naglavnih uši s študentske rajže, kar jo skupaj z izčrpanostjo in pomanjkanjem energije privede do popolne apatije. Sprašuje se, ali bo sploh zdržala do konca študija, in ne obsoja več tistih, ki so že prej odnehali. Sicer vseeno ostane, vendar je precej manj tolerantna do družbenih običajev, posebno do moškega nadlegovanja in otipavanja, ki ga je večkrat deležna na cesti. S spretno risbo, ki kar kipi od dinamike, in nazorno obrazno mimiko nam samo na eni strani slikovito prikaže, kako bi obračunala s tipom, če bi jo spet poskusil nadlegovati. Razočarana je tudi nad indonezijskim prijateljem Budijem, ki na koncu v zameno za druženje od nje zahteva spolni odnos – tako da že komaj čaka, da se študijsko leto zaključi in gre domov. Ko pride dan odhoda v domovino, pa na poti na letališče že začuti nostalgijo. »Ne morem ostati,« pravi na zadnji strani stripa, »a morda se kdaj ponovno vrnem.«